

Fornbyn i Vallhagar

2 sidor

Fornbyn i Vallhagar är Gotlands största, och den omges av många gåtor. Redan under 1940-talet gjordes här omfattande nordiska utgrävningar.

I Vallhagar finns minst 17 husgrunder, djurhägn, spår av odling, och vägar in i byn. Nära området finns flera gravfält. Redan efter andra världskriget riktades arkeologernas blickar mot Vallhagar – här fanns allt för att studera järnåldersmänniskornas liv. Ett samnordiskt arkeologiskt projekt inleddes med målet att få reda på mer om människorna på järnåldern. Utgrävningarna i området började 1946.

Byn i Vallhagar

På järnåldern fanns en insjö sydost om byn i Vallhagar. Själva byn visade sig bestå av sex - sju gårdar som daterades till 200-500 e Kr.

Men utgrävningarna ledde till nya frågetecken, när det visade sig att de närliggande gravfälten inte hörde till järnåldersbyn. Något annat gravfält i rätt tidsperiod har ännu inte hittats.

***Vallhagar.** Vid utgrävningarna 1946 - 1950 gjordes många fynd. Bland annat hönsben som visar att man redan på romersk järnålder och folkvandringstid höll höns som tamdjur. Även keramikfynd gjordes i de omfattande utgrävningarna. Karaktäristiskt för den tidens hus är att man la en sten grund till huset.*

Under 500-talet lämnade människorna Vallhagar. Utgrävningarna visar att det brunnit, och i ett av husen hittades en innebränd man. Om människorna flytt från fienden eller om byn övergivits när åkrarna utarmades och sjön torkade ut är ovisst.

I Vallhagar hittades också spår av betydligt äldre bebyggelse. Området har troligen varit bebott sedan Kristi födelse.

En av stenusgrunderna i Vallhagar är fortfarande frilagd. En vandringsled om jordbruket under 2000 år börjar här.

FRÖJEL HEMBYGDSFÖRENING

Adress: Fröjel, Skolgården, SE 623 55 Klintehamn Hemsida: www.frojel.net
Besöksplatsen öppnar vid midsommar och håller öppet i sex veckor.

Fornbyn vid Vallhagar

På Gotland är det först från 200-talet som vi ser direkta spår av bebyggelse, eftersom husen då börjar byggas med stengrunder. På varje gård fanns i regel tre till fem hus. Husen var 10 - 30 meter långa, ibland ända upp till 60 meter, och med en bredd av 7 - 10 meter. Taket kunde vara täckt med ag som växte i myrarna, men även torv eller vass kan ha använts. Invändigt stöttades taket av kraftiga stolpar i två rader som oftast stod på stenhällar. Eldstaden låg i regel mitt på jordgolvet kantad med kalkstenshällar. Röken från elden leddes ut genom öppningar i taket. Ingången till husen var normalt placerad på gavelsidan.

Vallhagar har troligen varit bebott under tiden från Kristi födelse till 550 e Kr, men troligtvis har det också funnits en tidigare bosättning inom området. Fornbyn är Gotlands mest omfattande husgrundssamling och består av 17 synliga husgrunder med tillhörande system av hägnadsmurar. Platsen undersöktes som ett samnordiskt arkeologiskt projekt direkt efter andra världskriget, och det var flera faktorer som medverkade till att man valde just Vallhagar. Här fanns järnåldersbyn med tydligt skönjbara byggnadslämningar och spår av odling, inhägnader och odlingsrösen och förutom detta även vägar in i byn. Och i närheten fanns gravar och gravfält! Sammantaget gjorde detta att Vallhagar var en idealisk plats för att studera människornas liv på järnåldern och för att försöka komma dem lite 'närmare inpå livet'.

Efter utgrävningarna lämnades en av husgrunderna kvar i frilagt skick, och här kan nutida besökare bilda sig en uppfattning om hur husen varit konstruerade – flata stenar markerar var stöttorna till ryggåstaket stod. Åkrarna sydost om byn var på den tiden en insjö eller myr, och kanske kan besökaren tänka sig hur byggnaderna såg ut och vilket liv människorna i de sex-sju gårdarna i byn levde. Skulle den egna fantasin inte räcka till kan man studera de försök till rekonstruktioner av järnåldershus som gjorts på flera ställen på Gotland, t ex vid Lojsta slott, i Burs (Stavgard) och vid Gervide i Sjonhem.

Hitta dit: Utgångspunkt Fröjel kyrka. Cirka 100 meter norrut längs väg 140 går en mindre väg österut, skyltad med 'sevärdhets-kringla' och med hänvisning till 'Vallhagar'. Sväng in på den! Efter 2,5 km delar sig vägen och där håller man höger, och efter några hundra meter parkerar man bil (eller cykel) och är framme vid den tun (= stängsel) som omger hela Vallhagar-området. – Området är idylliskt och lättillgängligt, och en utflykt hit rekommenderas liksom den **natursköna vandringsled**, cirka 4,5 km lång, som med mottot: ” **I böndernas spår**” om odlingslandskapet under 2000 år, börjar alldeles innanför stättan till Vallhagar-området.

Resultatet av utgrävningarna visar att husgrundslämningarna i Vallhagar är rester från en boplotsperiod 200 e Kr - 500 e Kr. Man har konstaterat att platsen varit bebodd långt innan, men husen man då bodde i har inte lämnat så tydliga spår efter sig. Det som hittats är bland annat undre lager med äldre stolphål och äldre gravfält både norr och söder om Vallhagar. Det märkliga är dock att man inte finner några säkra gravläggningar kopplade till den period Vallhagar var bebott.

Efter 500-talet övergavs husen av någon anledning. Utgrävningarna visade att bränder hade ägt rum, och i ett av husen fann man en innebränd man. Andra teorier har varit att fiender hade slagit till, och att invånarna flytt från området. Eller kanske övergavs bygden på grund av utarmade åkrar och minskat vattenstånd i sjön, och befolkningen flyttade närmare kusten? Eller brände man frivilligt sina hus för att bli kvitt en smittsam svår sjukdom? – Ingen vet!

Ett tidningsurklipp från 1946
(Gotlänningen 15 april)

”Internationellt i Vallhagar

Nordens största forntidsby Vallhagar i Fröjel utgräves

Omkring den 5 juni börjar utgrävningen av Nordens största forntidsby, Vallhagar i Fröjel, varom inbjudan nu utfärdats från riksantikvarieämbetet till arkeologer i Island, Norge, Danmark, Finland och Sverige, berättar förste antikvarien vid Historiska museet i Stockholm, docent Märten Stenberger vid ett samtal med DN. – Det hela är en märklig sak och kan bli av stor betydelse för framtiden, framhåller docenten, som själv kommer att leda arbetet. Under grävningarna kommer vi alla att leva och bo på platsen under fältmässiga förhållanden, och samtidigt kommer vetenskapliga kurser att anordnas i naturen i omedelbar anslutning till forskningsarbetet.”